

БАЩИТЕ НА УЖАСА

Превод от английски
Григор Гачев
Любомир Николов

КОЛЕКЦИЯ „ВЪРХОВЕ“

1. ДЖЕЙМС ДЖОЙС ♦ Одисей
2. ХАНС ЯКОБ ГРИМЕЛСХАУЗЕН ♦ Приключенията на Симплицисимус
3. ДАНИЪЛ ДЕФО ♦ Робинзон Крузо
4. АРТЪР КОНАН ДОЙЛ ♦ Три романа с Шерлок Холмс
5. ДЖОНАТАН СУИФТ ♦ Пътешествията на Гъливер
6. ЧАРЛС ДИКЕНС ♦ Големите надежди
7. ХЪРМАН МЕЛВИЛ ♦ Моби Дик
8. РОБЪРТ ЛУИС СТИВЪНСЪН ♦ Избрано
9. АЛФОНС ДОДЕ ♦ Дребосъчето
10. СТЕНДАЛ ♦ Червено и черно
11. АЛЕКСАНДЪР ДЮМА ♦ Граф Монте Кристо, т. 1 и 2
12. МАРК ТВЕН ♦ Принцът и просякът.
Приключенията на Хъкълбери Фин
13. ЕДГАР АЛАН ПО ♦ Историята на Артър Гордън Пим.
Гротески и арабески
14. ЧАРЛС ДИКЕНС ♦ Коледна песен
15. ДЖОВАНИ БОКАЧО ♦ Декамерон
16. ФРАНЦ КАФКА ♦ Процесът.
Присъдата. Новели и разкази
17. МИГЕЛ ДЕ СЕРВАНТЕС ♦ Знаменитият идалго дон Кихот
де Ла Манча, т. 1 и 2
18. РОБЕРТ ЩИЛМАРК ♦ Наследникът от Калкута
19. НИКОЛАЙ ГОГОЛ ♦ Мъртви души
Петербургски повести
Из „Миргород“
20. ТОМАС ХАРДИ ♦ Усекски истории и други разкази
21. ГУСТАВ МАЙРИНК ♦ Голем. Белият доминиканец
Кардиналът Напелус
22. ХАРИЕТ БИЧЪР СТОУ ♦ Чичо Томовата колиба
23. ЖУЛ ВЕРН ♦ Капитан Немо

СЪДЪРЖАНИЕ

ТРОЕН ПРЕДГОВОР

ПАТРИАРХЪТ ДЪНСЕЙНИ.....	9
ЛЪВКРАФТ – УЖАС НА МААКИ ГЛЪТКИ	11
ХОДЖСЪН, ПОЕТЪТ НА МРАЧНИТЕ ВСЕЛЕНИ.....	13

ЛОРА ДЪНСЕЙНИ БОГОВЕТЕ НА ПЕГАНА

ПРЕДГОВОР	17
ВЪВЕДЕНИЕ.....	17
ЗА СКАРА ТЪПАНДЖИЯТА	18
ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА СВЕТОВЕТЕ	19
ЗА ИГРАТА НА БОГОВЕТЕ.....	20
ПСААМЪТ НА БОГОВЕТЕ.....	21
СЛОВАТА НА КИБ (СЕЯЧ НА ЖИВОТА ПО ВСИЧКИ СВЕТОВЕ)	21
ОТНОСНО ШИШ (РАЗРУШИТЕЛЯТ НА ЧАСОВЕТЕ)	22
СЛОВАТА НА СЛИД (ЧИЯТО ДУША ИДЕ ОТ МОРЕТО)	23
ДЕЛАТА НА МУНГ (ГОСПОДАР НА ВСИЧКИ СМЪРТИ МЕЖДУ ПЕГАНА И РЪБА).....	25
ПСААМЪТ НА ЖРЕЦИТЕ	26
СЛОВАТА НА ЛИМПАНГ-ТУНГ (БОГЪТ НА РАДОСТТА И НА ПЕСНОПОЙНИТЕ МЕНЕСТРЕЛИ)	27
ЗА ЙОХАРНЕТ-ЛАХАИ (БОГЪТ НА МААКИТЕ СЪНИЩА И ПОЖЕЛАНИЯ)	28
ЗА РУУН, БОГЪТ НА ВЪРВЕНЕТО, И ХИЛЯДАТА БОГОВЕ НА ДОМА	29
БУНТЪТ НА ДОМАШНИТЕ БОГОВЕ.....	31
ЗА ДОРОЖАНД (ЧИИТО ОЧИ ВИЖДАТ КРАЯ).....	33
ОКОТО В ПУСТОШТА.....	34
ЗА НЕЩОТО, ЩО Е НИ БОГ, НИ ЗВЯР	36
ЙОНАТ ПРОРОКЪТ	38

Юг Пророкът	39
Алхирет-Хотеп Пророкът	39
Кавок Пророкът	40
За бедата, що споходи Юн-Илара край морето, и за строежа на Кулата на Края на Дните	41
Как боговете погубиха Сидит	43
Как Имбаун стана в Арадек Висш Пророк на Всички богове освен Един	45
Как Имбаун срещна Зодрак	47
Пегана	49
Мъдростите на Имбаун	51
Как Имбаун говори за смъртта на краля	52
За Ууд	53
Реката	54
Птицата на съдбата и КРАЯТ	55

ХАУЪРД ЛЪВКРАФТ ИЗБРАНИ РАЗКАЗИ

Цветът от Космоса	61
Безименният град	87
Сянка над Инсмут	99
Страшния старец	157

УИЛЯМ ХОУП ХОДЖСЪН ДОМЪТ СРЕД ПУЩИНАКА

На моя отец (Чиито нозе тъпчат изгубените епохи)	163
Авторско въведение към ръкописа	164

I. Намирането на ръкописа	165
II. Безмъавната равнина	172

III. КЪЩАТА СРЕД АРЕНАТА.....	176
IV. ЗЕМЯТА	180
V. НЕЩОТО В ЯМАТА	182
VI. СВИНЕ-ТВАРИТЕ.....	188
VII. НАПАДЕНИЕТО	194
VIII. СЛЕД НАПАДЕНИЕТО	198
IX. В ИЗБИТЕ	201
X. ОЧАКВАНЕТО.....	204
XI. ПРЕТЪРСВАНЕТО НА ГРАДИНИТЕ	206
XII. ПОДЗЕМНАТА ЯМА.....	210
XIII. КАПАКЪТ В ГОЛЯМАТА ИЗБА.....	217
XIV. МОРЕТО НА СЪНЯ.....	220
ФРАГМЕНТИТЕ (ЧЕТЛИВИТЕ ЧАСТИ ОТ РАЗКЪСАНИТЕ ЛИСТОВЕ).....	222
XV. ШУМ В НОЩТА	223
XVI. ПРОБУЖДАНЕТО	230
XVII. ЗАБАВЕНОТО ВЪРТЕНЕ	233
XVIII. ЗЕЛЕНАТА ЗВЕЗДА	238
XIX. КРАЯТ НА СЛЪНЧЕВАТА СИСТЕМА.....	243
XX. НЕБЕСНИТЕ СФЕРИ	246
XXI. МРАЧНОТО СЛЪНЦЕ.....	248
XXII. МРАЧНАТА МЪГЛЯВИНА.....	251
XXIII. ПЕПЪР	256
XXIV. СТЪПКИ В ГРАДИНАТА.....	257
XXV. НЕЩОТО ОТ АРЕНАТА	259
XXVI. СВЕТЕЩОТО ПЕТНО	265
XXVII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	267

СКРЪБ	271

ТРОЕН ПРЕДГОВОР

Началото на един нов век винаги е свързано с големи надежди и очаквания. Нека само си припомним, че когато през 1968 г. Стенли Кубрик и Артър Кларк (за когото ще стане дума и по-долу) създадоха филма „2001: една одисея в космоса“, никои не се съмняваше, че ни представят едно реално бъдеще с лунни бази, пътнически рейсове в космоса и полети до най-далечните планети на Слънчевата система.

Уви, дългоочакваният Милениум дойде и отмина, без да го запомним с нищо особено, освен споровете дали не бе отпразнуван с една година по-рано. Останаха несбъднатите надежди.

Навярно с подобни настроения е бил посрещнат и миналият ХХ век. По онова време оптимизмът е подклаждан от прогнозите (често удивително точни) на Жул Верн. Но заедно с тях идва и дълбоката тревога от прекрачването в един свят на глобални, а често и вселенски проблеми. Младият Хърбърт Уелс току-що е положил началото на съвременната фантастика с мрачната си антиутопия „Машината на времето“. И не е само Уелс – той просто е най-звучният глас в един литературен хор на дълбоката, почти подсъзнателна тревога за мястото на човека в битието.

И ако Уелс е остър и звучен като зов на тръба, то един друг автор от началото на миналия век отеква впечатляващо и тържествено като звън на далечна камбана. Това е

ПАТРИАРХЪТ ДЪНСЕЙНИ

Или, ако трябва да го представим с пълното му име – Едуард Джон Мортън Дракс Плънкет, 18-ти барон Дънсейни (1878–1957). Не ще и дума, солидно име на достоен ирландски аристократ и извънредно плодовит поет и писател. Но дори краткият му литературен псевдоним Лорд Дънсейни е почти неизвестен за българския читател – един недопустим пропуск, защото става дума ни повече, ни по-малко за родоначалника на съвременното фентъзи.

Как, ще възкликне тук някой, нима родоначалникът не е Толкин?

Не е.

Достатъчно е да разлистим една от най-ранните творби на Дънсейни, „Боговете на Пегана“ (издадена през 1905 г.), за да видим явното ѝ отражение в творчеството на Толкин. Несъмнени са паралелите между божествения пантеон, създаден от Дънсейни, и образите на Валарите в „Айнулиндале“. Нещо повече, самият Толкин признава, че е използвал друга книга на Дънсейни – „Книга на чудесата“ – при подготвителната работа над „Силмарилион“. И един куриоз: названието хобит, за което Толкин не знае как се е появило в главата му, се среща в „Боговете на Пегана“ като име на дребно домашно божество.

Творчеството на Дънсейни е богато и разнообразно – разкази, новели, повести, пиеси, стихове, есета и мемоари: общо над шейсет книги, без да се броят отделно издадените пиеси. Много от тези творби са посветени на тайнственото и свръхестественото, с отчетлив зловещ привкус. Ето например един откъс от разказа „Съкровището на Гибелините“, включен в сборника „Книга на чудесата“:

Както е добре известно, Гибелините не ядат нищо друго, освен човешко месо. Злокобната им кула е свързана чрез мост с Тера Когнита – земите, които познаваме. Съкровищницата им е невъобразима; самата алчност не е в състояние да я проумее; те имат отделни подземия за изумруди и за сапфири; напълнили са със злато огромна яма и го копаят оттам, когато им потрябва. И единственият известен начин, по който използват това невероятно богатство, е да привличат към килерите си непрестанен приток на храна. Във времена на глад дори се е случвало да поръсват пътечка от рубини до някой човешки град – и разбира се, скоро килерите им пак се напълвали.

Умението на Дънсейни да въплъщава върху белия лист тайнственото и ужасяващото е донесло вдъхновение за редица автори от неговото време.

Робърт Хауърд (съзателят на „Конан“) включва Дънсейни в списъка на любимите си поети.

Хорхе Луис Борхес цитира разказа на Дънсейни „Каркасон“ като предшественик на темите, разработени в творчеството на Кафка.

И не можем да пропуснем един удивителен случай от биографията на Дънсейни. През 1928 г. той публикува стихотворението „По пълнолуние“, в което разсъждава, че жителите на обратната страна на Луната никога не виждат как Земята изгрява на техния хоризонт. Много години по-късно (през 1944 г.) един млад студент изпраща до автора почтително, но категорично писмо. Драги сър, казва той, вие допускате грешка. За лунните жители Земята не изгрява и не залъзва – тя виси в една точка от техния небосвод.

Вместо да се обиди, Дънсейни благодари на младежа и така между двамата започва оживена кореспонденция, продължила над дванайсет години. Името на младия студент е Артър Кларк. В едно от писмата си той споделя: „Макар да съм техничар, също като вас ме привлича преди всичко духовният и приключенският аспект на междупланетното пътуване.“

Още един автор на разкази на ужаса признава влиянието на Дънсейни с думите: „Имам творби в стил „Едгар По“ и творби в стил „Дънсейни“ – но уви, къде са творбите в мой собствен стил?“

Казал го е не кой да е, а самият

ЛЪВКРАФТ - УЖАС НА МАЛКИ ГЛЪТКИ

Тук, в нарушение на академичните правила, ще споделя един личен спомен. Беше в годините след Чернобил, когато информационната завеса постепенно се разкъсваше и до нас започваха да достигат странни и зловещи разкази за ядрената катастрофа. Обезлюдени села, мутации у животните и хората, изродени плевели с фантастични форми и цветове... Всичко това звучеше като разказ на ужаса. И в същото време не можех да прогоня чувството, че вече познавам отнякъде този неопределен, безмълвен страх, пропил далечните земи на Украйна и Белорусия.

После си припомних една новела и едно име – „Цветът от космоса“ на Хауърд Филипс Лъвкрафт. Разбира се, в това произведение, писано през 1927 г., не ставаше дума за радиация. Но всичко останало беше там, едва ли не дума по дума. Лъвкрафт, този Достоевски на фантастиката, бе предвидил сблъсъка на безпомощния човек с чудовищни природни сили, които носят нещо по-страшно от смъртта.

За личния му живот може да се каже малко. Роден е през 1890 г. и до смъртта си през 1937 почти не е напуснал град Провидънс, столица на щата Род Айланд. Съдбата не е била благосклонна към него – болести, мизерия, неуспешен брак... От всичко това Лъвкрафт търси спасение в един въображаем свят, неповторимия свят на загадъчния космически ужас.

В световната литература Лъвкрафт заема мястото между двамата всепризнати класици на жанра „хорър“ – Едгар По и Стивън Кинг. Но за разлика от тях, неговото творчество е обединено около една централна идея, с която се сблъскваме неизбежно във всеки разказ, всяка новела и повест. Ние не сме сами във Вселената, смята Лъвкрафт. Сред безкрая на пространството и времето съществуват загадъчни светове, обитавани от неописуемо различни и страшни създания. Сблъсъкът с тях носи безумие и гибел, поражда зловещи и загадъчни култове, срутва пред-

ставите ни за реалност и измислица. от най-древни времена хората са се срещали с чудовищните пришълци и споменът за тези срещи се е съхранил в предания и ръкописи.

Странното очарование на мрачните разкази се крие в тяхната убедителност. Лъвкрафт е създавал своя собствена митология, в която централно място заема легендите за Ктхулу – пришълец от незнаен свят и създател на страховитата религия, смесваща жестокост, магия и неразбираема другопланетна наука. Всеки сблъсък с прокълнатите древни тайни води до загуба на човешкия облик или до лудост, както става с неведнъж споменавания безумен арабин Абдул ал-Хазред. А за това, колко убедително е творчеството на Лъвкрафт, говори един показателен факт. Макар че ал-Хазред не е нищо повече от измислен литературен герой (при това споменаван само мимоходом), в библиотеката на Британския музей и до днес се появяват читатели, търсещи неговата несъществуваща книга „Некрономикон“.

Не ще и дума, в днешната литература на ужаса навярно можем да намерим десетки автори, чиито книги внушават далеч по-вледеняващ страх. Ала това е грубият, непосредствен страх на вампира зад тъгла, на манияка-убиец пред прага или ноктестия демон от задгробния свят. Лъвкрафт е далеч от подобни вулгарни похвати. Неговите произведения всъщност са не толкова за страха, колкото за тревогата на мислещия, търсещия човек, който не желае да затваря очи пред неизвестното, независимо каква цена ще трябва да плати за своята дързост. И по този начин в кратките новели се вплита своеобразната сенчеста поетичност, позната ни още от разказите на Едгар По, но издигната на ново, почти научно ниво. Същевременно действието се развива не в далечни страни, не в отминали епохи, а едва ли не в нашето съвремие – би могло да се каже, че всичко става зад близкия тъгл. А човекът никога не е могъл да се удържи от желанието да надникне зад тъгла – дори ако знае, че може да заплати с разсъдъка си.

Впрочем, най-добре го е казал френският писател и изследовател на древните загадки Жак Бержие: „Четенето на Лъвкрафт изисква да имаш здрави нерви. То е като силно питие, което трябва да се поема на малки глътки. Но ни предлага своеобразни удоволствия в онова „абсолютно другаде“, за което говори Айнщайн.“

ХОДЖСЪН, ПОЕТЪТ НА МРАЧНИТЕ ВСЕЛЕНИ

В обширното си есе „Свръхестественият ужас в литературата“, писано в началото на 30-те години на миналия век, Лъвкрафт споменава един вече позабравен по онова време автор:

...в творчеството на Уилям Хоуп Ходжсън, известен днес далеч по-малко, отколкото заслужава, откриваме огромна мощ в намеците за дебнещи светове и същества, скрити зад повърхността на привидно обичайния живот. Въпреки склонността си към сантиментални представи за вселената и човешките връзки с нея, Ходжсън отстъпва може би само на Олджърнън Блекууд в своя сериозен подход към нереалното. Малцина могат да се мерят с него в описанието на безименни сили и дебнещи чудовища, изградено чрез случайни намеци и дребни подробности, или в създаването на усещане за нещо призрачно и свръхестествено, витаещо из дадени области или здания.

Навярно този анализ е твърде академичен. В триото на „бащите на ужаса“, след саможивия американец и достопочтения ирландски лорд, идва колоритният образ на английския авантюрист Ходжсън, роден в бедно свещеническо семейство през 1877 г. След смъртта на баща си малолетният Уилям се насочва към флота и открива всички несгоди и грубости на корабния живот. Сблъсъкът с физическото насилие го вдъхновява да разработи програма за телесно усъвършенстване и самозащита, която го превръща от жертва в страшилище за побойниците.

На 22 години Ходжсън напуска корабите и основава школа за физкултура, предлагаща индивидуални курсове на обучение. Същевременно страстно чете произведенията на автори като Едгар По, Хърбърт Уелс, Жул Верн и Артър Конан Дойл. От тук му остава само една крачка до писателската кариера, която започва през 1904 г. с публикуването на разказа „Богинята на смъртта“.

Следват множество мистични и приключенски разкази и романи, носещи популярност, но за жалост не и богатство. Две от творбите му обаче остават и до днес култови за стотици хиляди почитатели на хоръра: „Домът сред пущинака“ (1908) и „Нощната земя“ (1912). Въпреки понякога прекомерната сантименталност (за която споменава и Лъвкрафт), „Нощната земя“ е горещо приветстван от Клайв Степъл Луис заради „неповторимия мрачен блясък на образите, които представя“. Впрочем навярно обвиненията в сантименталност са прекалено строги и отговарящи на суровия прагматизъм на онова време. И все пак идеята за любовта като

космическа сила, надхвърляща времето и пространството, се среща и до днес – например във филма „Интерстелар“.

Уви, многообещаващият литературен възход на Ходжсън е прекъснат – както става с мнозина други творци – от касапницата на Първата световна война. В самия край на войната, на 17 април 1918 г., лейтенант Уилям Хоуп Ходжсън загива, докато се опитва да изведе войниците си изпод артилерийски обстрел край Ипър.

Така приключва разказът за тримата тъй различни автори на странното и необикновеното. Но историята никога не свършва. Един друг млад лейтенант на име Джон Роналд Руъл Толкин ще оцелее в ада на войната и ще поеме щафетата...

Любомир Николов